

Vnímání bezpečí v sociálně rizikovém regionu¹

PAVEL KUCHAR

Fakulta sociálně ekonomická, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně

JIŘÍ BURIÁNEK²

Filozofická fakulta, Univerzita Karlova

Safety perception in a high-risk region

Abstract: The study is based on data from a sociological survey conducted in 2017 in North Bohemia – a high-risk region both in terms of crime and existing social problems. The aim of the article is to identify differences and important determinants of perceived security within sub-regions of the analyzed area. Using a logistic regression analysis, we found that not only perceived neighborhood disorganization but mainly perceived tension between social groups is a strong predictor of perceived security. On the other hand, the analysis did not show any substantial influence of socio-demographic characteristics. The inter-groups tension represents a particular measure of concerns nevertheless it probably covers a broader scope of local problems including the social exclusion issue. The authors discuss the outcome as a special feature in the context of theories of disorganization, incivility and strain.

Keywords: feeling of security; social exclusion; region; disorganization; tension

Úvod

Intenzivnější zkoumání pocitu bezpečí ve vztahu k lokálním podmínkám se v posledních letech u nás poměrně zdárně rozvíjí: stačí připomenout práci Holase et al. (2016), a mapování vztahu regionu a kriminality nabízí navíc také práce Nemeškala a Jíchové (2018). Na Prahu se dlouhodobě zaměřují týmy Jíchové a Temelové³ (Temelová, Čermák & Jíchová, 2012; Temelová, Novák & Jíchová, 2016). Zatímco jedna

¹ Zapojení doc. Buriánka podpořeno programem UK PROGRES Q 15.

² Případnou korespondenci zasílejte na e-mailovou adresu: jiri.burianek@ff.cuni.cz.

³ Jejich zájem o Prahu je pochopitelný i z hlediska mezinárodních komparací, tímto směrem se ostatně vydal i jeden z prvních výzkumů v této oblasti (Buriánek, 1994).

z prvních studií tohoto týmu se zaměřila na srovnání pražských čtvrt (Temelová & Jíchová, 2012), později se zájem rozšířil na okolí hlavního města (Temelová, Novák & Jíchová, 2016), které je kriminologicky zajímavé zejména podílem majetkové kriminality. Metropole a její okolí reprezentují typ území s vysokou zátěží kriminality, ovšem další podobně „rizikový“ typ okrsku (z osmi identifikovaných Nemeškalem a Jíchovou [2018]) se objevuje nejen v metropolích a suburbíích, ale také na území bývalých Sudet, což je pro Ústecký kraj zcela typické. Vytvořená mapa tak jasně řadí většinu území tohoto kraje mezi nejrizikovější regiony. Dokládá tak oprávněnost řešení Holase et al. (2016), když byl pro porovnání specifických oblastí v rámci České republiky vybrán jako reprezentant severu Čech Chomutov (kromě kriminality vstupovaly do kritérií jeho výběru i typické sociální faktory jako nezaměstnanost, horší vzdělanostní struktura, vyloučené lokality, atd.). Studium vlivu regionálních podmínek na kriminalitu a pocit bezpečí ovšem přináší četné komplikace: „Jiné vysvětlující faktory nalezneme, pokud zkoumáme kriminalitu na úrovni jednotlivých zemí, na úrovni okresů či zcela detailně v rámci určité ulice. Stejně tak se budou lišit faktory či nalezené souvislosti u různých druhů kriminality, u kriminality celkové, majetkové, násilné či ekonomické, každá z nich má svá specifika a odlišné prostorové vzorce“ (Nemeškal & Jíchová, 2018, s. 124).

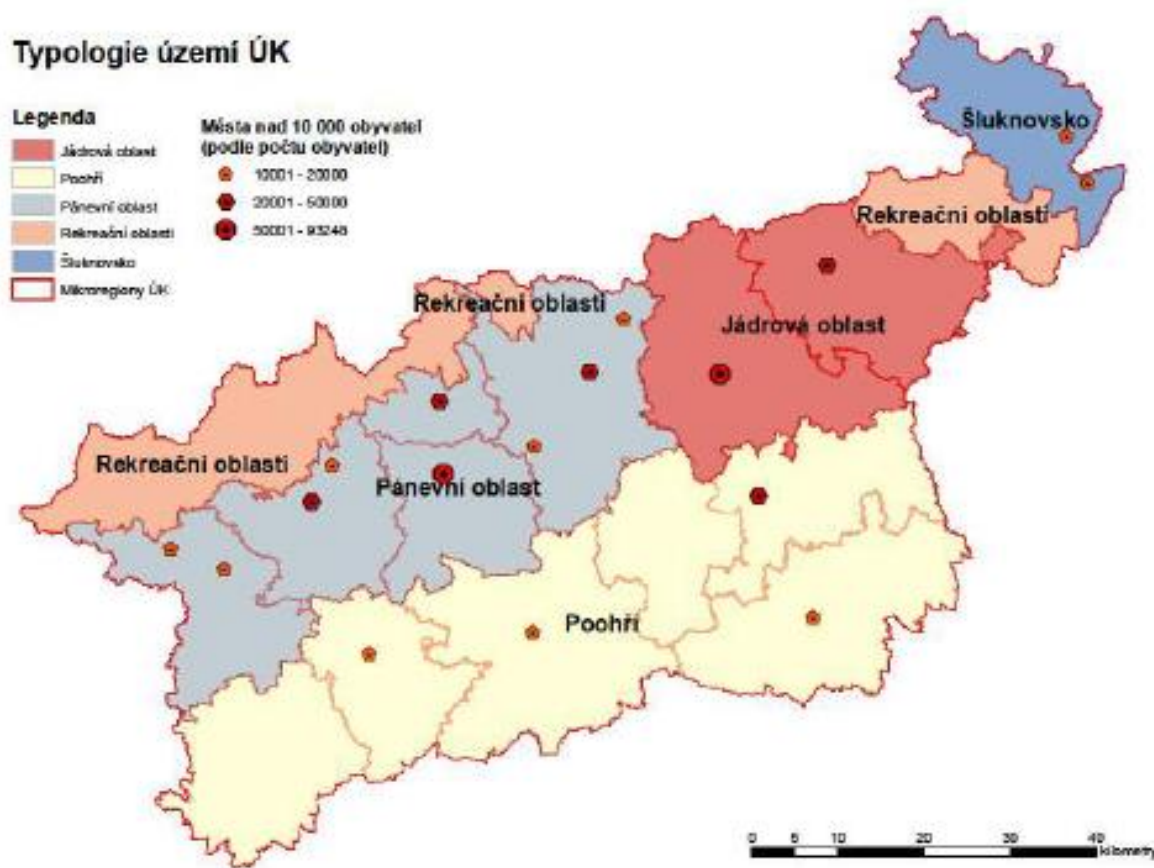
Zachycení vlivu dílčích parametrů sociálního prostředí – zejména vnímané dezorganizace okolí bydliště – tvoří nepominutelnou část komplexnějších modelů vysvětlujících reakce lidí na kriminalitu (Křulichová, Buriánek et al., 2020). Pomineme-li však studie zaměřené na Prahu, musíme konstatovat, že cílený kriminologický výzkum pocitu bezpečí a postojů občanů obvykle nemůže soustředit pozornost na jediný kraj a jeho vnitřní diferenciaci. Využijeme proto možnosti, kterou přinesla realizace širšího sociologického šetření v Ústeckém kraji, třebaže v něm tvoří dotaz na pocit nebezpečí jen dílčí položku v rámci zachycení celkové spokojenosti obyvatelstva. Činíme tak s vědomím, že otázka na klíčovou proměnnou nebyla formulována standardním způsobem a že i možnosti sledování řady potenciálních korelátů budou omezené: toto omezení lze alespoň částečně vyvážit ohledem na specifiku porovnávaných regionů.

Zaměřujeme se tedy na deklarovaný pocit nebezpečí a klademe si otázku, nakolik se liší podle míry rizikovitosti určité oblasti. Základní hypotéza předpokládá přítomnost rozdílů mezi regiony v rámci jednoho kraje, které reprezentují souběh dílčích rizik (kriminalita, existence vyloučených lokalit, situace na trhu práce, sociální problémy). Pociť nebezpečí (obav či ohrožení) však přitom hypoteticky nezávisí pouze na základní charakteristice oblasti, ale také na vnímání situace v lokalitě (a samozřejmě také individuálních charakteristikách respondenta).

Významnou roli ve vnímání bezpečí zřejmě hraje existence sociálně vyloučených lokalit. Nechceme navozovat iluzi, že jsme schopni přesně určit váhu toho faktoru pro pocit bezpečí, ostatně v sobě zahrnuje řadu dalších problémů, nicméně kontext kraje umožňuje – díky jejich poměrně velkému zastoupení – sledování rozdílů mezi regiony. Za sociálně vyloučenou nebo sociálním vyloučením

ohroženou lokalitu lze dle autorů klíčové studie (Čada et al., 2015), považovat tu, kde dochází ke koncentraci více než 20 osob žijících v nevyhovujících podmínkách (indikováno počtem příjemců příspěvku na živobytí), které obývají fyzicky či symbolicky ohraničený prostor (indikováno vnější identifikací). V ČR v roce 2015 takových existovalo 606, z toho v Ústeckém kraji jich bylo nejvíce, a sice 89 (tabulka 1), tj. 15 %, žilo v nich necelých 40 tisíc obyvatel. Od roku 2006 se přitom jejich počet zvýšil o 40 % (tehdy jich bylo na území kraje 63).

Obrázek 1. Rozložení regionů (dle Strategie rozvoje ÚK)

Zdroj: Strategie rozvoje Ústeckého kraje do roku 2027. „B. Strategie rozvoje ÚK“, s. 22.

Sociálně vyloučené lokality definuje mimo jiné i nízká kvalita bydlení. Náš výzkum bohužel tento aspekt podrobněji nesledoval: na individuální úrovni musíme vycházet z toho, že finanční situace rodiny⁴ nese určitou informaci i o kvalitě bydlení, resp. o latentní potřebě hledat případně i krizové bydlení (Novák & Temelová, 2011,

⁴ Nezaměstnanost a závislost na sociálních dávkách samozřejmě omezují možnost zajistit si odpovídající bydlení vlastními silami, a to nejen na Šluknovsku (Novák & Temelová, 2011, s. 16). I kdyby bylo možno identifikovat nějaké chudé bydlení, sotva by bylo nezávislé na prvcích ekonomických potíží domácnosti nebo exkluze, nezaměstnanosti, atd.

s. 7). Jinak zůstává kvalita bydlení v pozici kontextové proměnné vázané na region podle podílu lidí žijících v takových lokalitách.

Typologii regionů v kraji přibližuje obrázek 1. Nutno poznamenat, že tato typologie vznikla pro potřeby rozvoje Ústeckého kraje s použitím metod vymezení funkčních a homogenních regionů a jejich propojením na hlavní rozvojové problémy kraje (Novák & Koutský, 2015). Nezhledňuje počet obyvatel příslušných regionů, který je velmi nerovnoměrný. Početně největší je Pánevní oblast (353 tisíc obyvatel), následovaná Poohřím (210 tisíc), Jádrovou oblastí (196 tisíc), oproti nim je výrazně menší Šluknovsko (46 tisíc) a zejména Rekreační oblasti (26 tisíc obyvatel).

Tabulka 1. Sociálně vyloučené lokality v Ústeckém kraji

Obec	Oblast	Počet SVL	Počet obyvatel v SVL
Bílina	Pánevní oblast	4	1600-2200
Chomutov	Pánevní oblast	10	5700-7300
Kadaň	Pánevní oblast	4	500-700
Litvínov	Pánevní oblast	3	5500-6500
Most	Pánevní oblast	9	5100-6200
Teplice	Pánevní oblast	9	3800-4500
Litoměřice	Poohří	5	500-700
Louny	Poohří	4	600-800
Lovosice	Poohří	1	0-100
Podbořany	Poohří	2	0-200
Roudnice nad Labem	Poohří	3	0-200
Žatec	Poohří	5	700-800
Děčín	Jádrová oblast	5	900-1100
Ústí nad Labem	Jádrová oblast	7	7500-8700
Rumburk	Šluknovsko	14	1600-2100
Varnsdorf	Šluknovsko	4	900-1000
Celkem		89	

Zdroj: Strategie rozvoje Ústeckého kraje do roku 2027. „A. Podrobný analytický profil ÚK“, s. 138.

Nejvíce sociálně vyloučených lokalit se dle uvedeného pramene (tabulka 1) nachází v Pánevní oblasti (39), dále v Poohří (20), na Šluknovsku (18) a v Jádrové oblasti (12), naopak v Rekreačních oblastech nebyla žádná. Z hlediska počtu obyvatel žijících v těchto lokalitách tomu bylo ovšem trochu jinak – nejvíce jich sice žilo v Pánevní oblasti (22.200-27.400 obyvatel), další v pořadí byla ovšem Jádrová oblast (s 8.400-9.800 obyvateli), dále Šluknovsko (2.500-3.100 obyvatel) a Poohří (1.100-2.000 obyvatel). Znamená to, že jsou zde tyto lokality různě početné velké, od těch s největším počtem obyvatel (Ústí nad Labem v Jádrové oblasti), až po ty, které reálně tvoří jen několik rodin (např. Lovosice či Roudnice v Poohří).

V relativních ukazatelích se regiony zásadně neliší, resp. v jedné části kraje činí podíl lidí ve vyloučených lokalitách zhruba 6 %, zatímco ve druhé (o hodně menší)

nanejvýš jedno procento⁵. Výchozí srovnání legitimizuje hypotézu o možné souvislosti počtu lokalit nebo počtu jejich obyvatel s intenzitou případných obav o bezpečí. Jedním ze znaků vyloučených lokalit může být určitá míra dezorganizace a necivilizovanosti, která pak může prolínat i do širšího okolí.

Obraz kraje formují důsledky dřívějších migračních procesů a postupující deindustrializace. V případě severozápadních Čech se tak kombinuje efekt strukturálně postižených regionů s problematikou uměle dosídlované oblasti někdejších Sudet, jako např. severní okraje ČR se Šluknovským a Frýdlantským výběžkem (Nemeškal & Jíchová, 2018, s. 130).

Nepříznivá sociální struktura je charakterizovaná zejména nižší vzdělaností úrovní obyvatel (starších 15 let) s vyšším podílem lidí se základním vzděláním (v Ústeckém kraji 20 %, v Karlovarském 19 %, zatímco republikový průměr je 14 %), naopak lidí s vysokoškolským vzděláním zde žije pouze 11 %, oproti 19 % v celé ČR (Statistická ročenka ČR, 2019). Pro Ústecký (a Moravskoslezský) kraj je také příznačná dlouhodobě nejvyšší míra nezaměstnanosti, která ovšem neplatí například pro blízký Karlovarský nebo Liberecký kraj (kde je dlouhodobě nižší, na úrovni průměru ČR). Vyšší podíl obyvatel vykonávajících práce s nižší úrovní složitosti a tedy nižšími příjmy může následně vést k jejich větší ekonomické zranitelnosti, a tím i většího celkového pocitu ohrožení (Sessar, 2001).

Nelze samozřejmě pominout otázku, nakolik všechny výše uvedené okolnosti přispívají k dezorganizaci prostředí. Sampson & Groves (1989) stejně jako předtím Shaw a McKay testovali teorii sociální dezorganizace (více viz Moravcová, 2014b) strukturálními proměnnými typu socioekonomického statusu, rezidenční mobility a etnické heterogenity populace. Ty mohou přispět k oslabení sociální kontroly a zvýšení dezorganizace v určité lokalitě. Testovali rovněž vliv narušenosti rodin a míry urbanizace, tj. počtu rozvodů a neúplných rodin. Důsledkem je pak i vyšší míra kriminality. Tato teorie ovšem nevysvětluje formování pocitu bezpečí, který – jak víme – nemusí bezprostředně odpovídat stavu kriminality na daném území.

Pro vysvětlení pocitu nebezpečí se nabízejí tři základní perspektivy:

- Model vulnerability (Killias & Clerici, 2000), předpokládající různou míru zranitelnosti jednotlivých lidí a z ní plynoucího pocitu ohrožení (Jackson, 2009);
- Model „narušení řádu“ (*disorder model*), v němž pocit hrožení odpovídá fyzické devastaci a projevům anti-sociálního chování v prostředí, v němž jedinci žijí (Sampson & Raudenbush, 2004);
- Model sociální integrace přikládá velkou váhu „disafiliaci“ (Brunton-Smith & Jackson, 2012), tedy oslabení sociálních vazeb. V tomto případě může samozřejmě jít i o vztah k systému, o vliv obecnějších hodnotových orientací (Boers, 2003).

⁵ Při přepočtu středu odhadu počtu osob ve vyloučených lokalitách na počet obyvatel v regionu vyjde pořadí Pánev (7 %), Šluknovsko (6 %), Jádru (5 %), Poohří (1 %).

Vzhledem k tomu, že ve výzkumech zjišťovaný pocit bezpečí ne vždy odpovídá reálnému riziku viktimizace (paradoxy obav lze vysvětlovat nejen adaptací na riziko, ale třeba i neutralizačními technikami na straně obětí), mnozí autoři zdůrazňují úlohu psychologických faktorů a širšího sociálního kontextu. Pocit bezpečí je pak tak trochu nad rámec klasického přístupu Ferrara (1995) pojmán jako komplex vnímání, hodnocení a prožívání rizika ve vztahu k materiálnímu, sociálnímu a symbolickému prostředí (Amerio & Roccato, 2007). U nás usilují o zachycení souvislosti pocitu bezpečí s řadou dalších aspektů životní spokojenosti Holas et al. (2016) i Krulichová (2018). Ferretti et al. (2019, s. 189) zdůrazňují, že zejména při studiu pocitu bezpečí v městském prostředí nejde jen o obavy ze zločinu, ale o zranitelnost jedince a *collective efficacy* (ve smyslu sociální koheze, kvality vztahů v komunitě), o sociální desorganizaci, o sociální kontrolu a udržení řádu, o jakousi celkovou funkčnost území (*territorial functioning*). Vlastní výzkum realizovaný tímto kolektivem v italském prostředí potvrdil význam vnímané etnické heterogenity prostředí, naopak vliv individuálních charakteristik jako pohlaví a věk se nejevil jako přímý nebo silný (Ferretti et al. 2019, s. 203). Nejde přitom pouze o vliv heterogenity etnické kompozice okolí (Chiricos et al., 1997), ale o míru integrace.

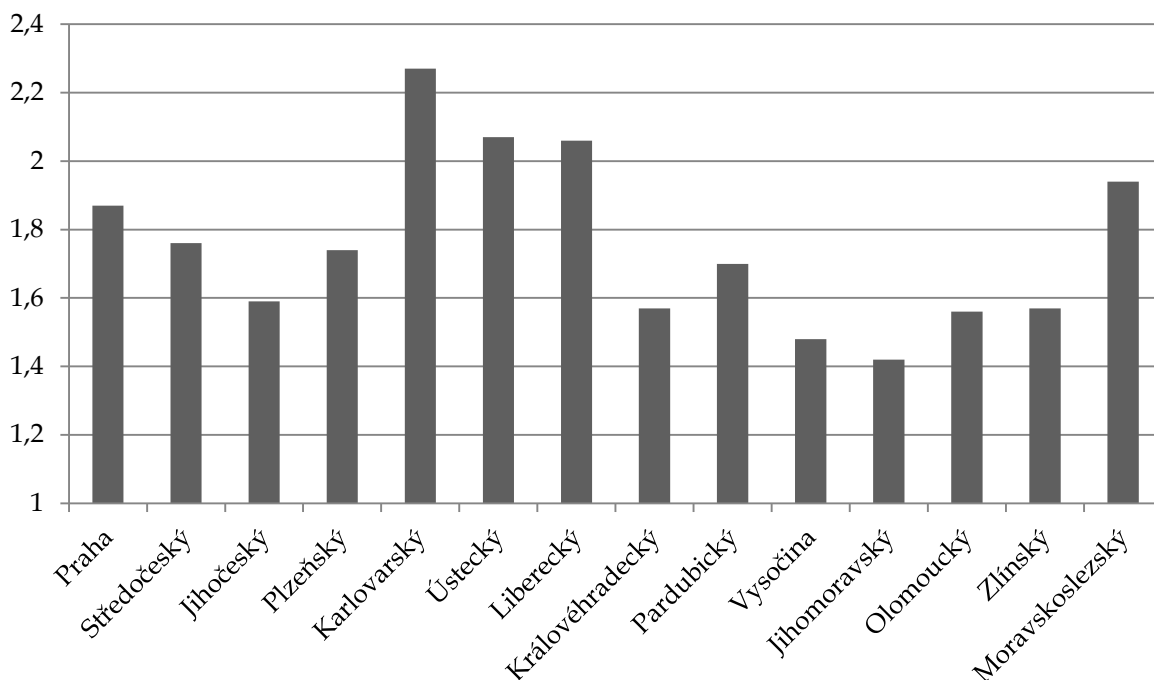
V našem článku nemůžeme užít takto podrobně strukturovaný pohled na kvalitu prostředí, lze očekávat, že se ve zjišťovaných postojích odrazí řada aspektů v kondenzované, a vlastně synkretické podobě. Vyjdeme od porovnání úrovně pocitu bezpečí s jinými kraji České republiky a po představení vlastního datového souboru nabídneme analýzu faktorů sociálního postavení, zachycení některých souvislostí pocitu ohrožení s dalšími postoji a názory, a následně pak posouzení vlivu regionu.

Základní nastavení pocitu bezpečí v kontextu České republiky

Z výzkumů Centra pro výzkum veřejného mínění (Tuček, 2017) vyplývá, že převážná většina dotázaných se cítí v České republice bezpečně (v roce 2017 to bylo 65 % „spíše ano“ a 21 % „rozhodně ano“). V posledních letech přitom dochází jen k pozvolnému nárůstu pocitu bezpečí. Při zaměření dotazu jen na místo bydliště činil součet odpovědí „rozhodně ano“ a „spíše ano“ ve stejné době 88 %. Pocit bezpečí vázaný na místo, kde dotázaní žijí, se od roku 2006 rovněž mírně zvyšuje. Zřejmě platí (srov. Buriánek, 2007), že lidé lépe a přesněji vnímají dění v nejbližším okolí svého bydliště, kde se denně pohybují, a proto si více či méně dobře uvědomují jeho klady i zápory. Při hodnocení situace v místě bydliště ustupují do pozadí rizika zprostředkovávaná médii, naopak větší roli hraje právě každodenní zkušenost a sdílené názory nejbližšího okolí.

V citovaném výzkumu CVVM z roku 2017 byly rozdíly ve vnímání pocitu bezpečí v místě bydliště podle krajů poměrně nápadné (viz graf 1), je však třeba přihlídnout k tomu, že vzorky zastupující jednotlivé kraje jsou zejména v případě těch menších poměrně malé.

Graf 1. Pocit bezpečí v místě bydliště podle krajů

Pozn.: Vážený aritmetický průměr, čtyřstupňová škála: rozhodně ano = 1, rozhodně ne = 4).
Zdroj: Tuček (2017)

Dlouhodobě dosahují v tomto porovnání nejlepších výsledků, tj. nevyšší míry pocitu bezpečí, kraje Jihomoravský a Vysočina, na opačném pólu se ocitají, bohužel také dlouhodobě, kraje severozápadního území, tj. Karlovarský, Ústecký a Liberecký. Teprve za nimi se umísťuje kraj Moravskoslezský.

Studie Buriánka (2007) ještě umísťovala Ústecký kraj z hlediska pocitu bezpečí občanů (tentokrát již vztáženému k pohybu večer na ulici v místě bydliště) mezi ty průměrné, nicméně zjistila poměrně vysoký podíl osobně prožitého strachu večer na ulici (třetina uvedla alespoň jednou měsíčně, to bylo zhruba srovnatelné s Prahou)⁶. V této souvislosti připomínáme stanovisko Hougha (2004), které nabádá ke konceptuálnímu odlišení obavy jako stavu a jako události, a to mimo jiné proto, že události jsou lépe měřitelné (a díky okolnostem často indikují nižší podíl pocitu ohrožení). V další studii (Buriánek, 2011) se již Ústecký kraj zařadil na žebříčku rizikovitosti na 2. místo (pouze 54 % dotázaných se večer na ulici cítilo víceméně bezpečně), a to do společnosti kraje Karlovarského a Libereckého. Trend setrvávající diference v pohledu občanů na kriminalitu pak potvrzuje aktuálnější studie IKSP (Holas et al., 2016), viz tabulka 2.

⁶ Studie zařadila i explicitní dotaz na hodnocení rizikovitosti romských komunit, jakýchsi „ghet“. Porovnání s dalšími možnými zdroji obav ukázalo na význam tohoto vznikajícího a subjektivně ostře vnímaného fenoménu (index 4,0 na pětibodové škále), jakkoli jsme si vědomi toho, že výzkumy veřejného mínění přes svoji reprezentativitu zdůrazňují pohled většinové části společnosti.

Tabulka 2. Regionální rozdíly ve vnímání bezpečí a kriminality v rámci ČR

Lokalita	Pocit bezpečí po setmění (%)		Index obav z kriminality (1 až 6)
	Víceméně ano	Nevychází ven	
Chomutov	47	16	3,3
Praha 3	54	14	3,2
Praha 6	73	11	3,0
Brno	68	9	3,0
Plzeň	78	5	3,1
Písek	71	7	2,7

Zdroj: Upraveno podle Holas et al. (2016, s. 92)

Chomutov jako představitel sociálně rizikovějšího regionu zde předstihuje pražské lokality jako Žižkov nebo Jarov jak z hlediska vnímání bezpečí, tak z hlediska o něco vyšší míry obav z kriminality. Jenom upozorníme na to, že ona „klasická“ otázka na pocit bezpečí večer na ulici byla doplněna o variantu „vůbec nevychází ven“, o níž lze předpokládat, že rovněž určitým způsobem reaguje na obavy.

Data a základní proměnné

V Ústeckém kraji byl v roce 2018 ve spolupráci s Krajským úřadem realizován sociologický výzkum s názvem „Rozvojový potenciál Ústeckého kraje“. Svojí velikostí (1361 respondentů) a výběrovým postupem (kombinace kvótního výběru na základě okresů a dále zmíněných regionů) zajistil možnost hlubší analýzy, umožňující identifikaci problémů na lokální úrovni (hlavní charakteristiky viz příloha 1). Šíře tematického záběru navíc umožňuje ověření souvislostí s postoji a názory týkajícími se dalších oblastí, na druhé straně omezuje šanci měřit pocit bezpečí alternativně, za pomoci různých indikátorů. V našem případě se klíčová proměnná váže explicitně na pocit nebezpečí.

O úskalích měření nebo o vztahu pocitu bezpečí a obav z kriminality se přitom už řadu let vede rozsáhlá diskuze (Gray, Jackson & Farrall, 2008; Krulichová, 2017). Pokud měříme obavy z kriminality pomocí indexu složeného z odpovědí na konkrétní obavy (případně na pravděpodobnosti postižení) z jednotlivých druhů trestné činnosti, klademe implicitně důraz na kriminalitu. Pocit bezpečí se ovšem zjišťuje mnohem obecnějšími dotazy (viz praxe CVVM), jakkoli bývají rovněž vztažené ke konkrétní situaci (pro kriminologii je typická kontextualizace formou uvažování o situaci večer na ulici v místě bydliště). Dynamika obou vzájemně částečně korelovaných fenoménů spočívá právě v tom, že bývají ovlivněny řadou lokálních a situačních faktorů, přitom ovšem prakticky nemáme jinou možnost, než je zachycovat poměrně staticky cestou dotazníkových šetření.

Pocit bezpečí a dezorganizace prostředí

V našem výzkumu měřila pocit bezpečí jediná položka, která byla součástí baterie 16 výroků, hodnotících situaci v regionu (definovaném bohužel poměrně široce: doslova „ve vašem okrese, městě a okolí“) na čtyřstupňové škále souhlasu. Samotná položka byla formulována záporně, tj. „Necítím se zde příliš bezpečně“. Rozložení četností odpovědí ukazovalo vcelku příznivou situaci (viz tab. 3). Pro další zpracování byly sloučeny obě varianty souhlasu (tj. rozhodně + spíše). Lze tedy úvodem konstatovat, že v Ústeckém kraji výrazně převažuje podíl těch, kteří se cítí vcelku bezpečně, zatímco podíl těch, kteří se takto necítí, dosahuje 28 %.

Mezi klíčové položky dotazníku, které poukazují na dezorganizaci prostředí a u kterých chceme testovat jejich vztah s pocitem bezpečí, patří vnímání napětí mezi skupinami obyvatel⁷ (viz tabulka 3) a existence oblastí v obci či ve městě, ve kterých není dobré se zdržovat (ta byla dichotomická, kladnou odpověď uvedlo 18 %).

Tabulka 3. Položky měření pocitu nebezpečí a vnímané dezorganizace (%)

Hodnocení situace ve vašem okrese (městě a okolí)	Rozhodně nesouhlasí	Spíše nesouhlasí	Spíše souhlasí	Rozhodně souhlasí	Celkem
Necítím se zde příliš bezpečně	36	36	23	5	100
Je zde napětí mezi jednotlivými skupinami obyvatel	25	26	36	13	100

Pozn.: N = 1361

Zdroj: Výzkum Rozvojový potenciál

Napětí mezi skupinami obyvatel bylo sledováno ve stejné baterii výroků jako pocit bezpečí. Obyvatelé se přitom rozdělili na dvě stejně velké poloviny: jedna toto napětí vnímá, druhá víceméně nikoliv. Vztah názoru na tenzní povahu vztahů k vnímání bezpečnosti se projevuje jako relativně silný (Spearmanovo $r_s = 0,488$). Tři čtvrtiny těch, kteří se necítí bezpečně v místě svého bydliště, současně poukazují na existenci napětí mezi skupinami. Poměrně silná závislost existuje také u výskytu rizikové oblasti a napětí ($r_s = 0,277$). Tam, kde taková oblast dle vyjádření respondentů existuje, vnímají přítomnost jistého napětí tři čtvrtiny z nich, naopak tam, kde uváděna není, je podíl deklarovaného napětí mezi skupinami obyvatel výrazně nižší (42 %).

⁷ Z hlediska konceptu dezorganizace může být napětí chápáno jako odraz nedůvěry nebo oslabení koheze, avšak zřejmě nevyjadřuje explicitně konfliktnost prostředí, případně xenofobní tendence. Volbou spíše nepřímé formulace jsme se snažili vyhnout bezprostřední reakci na nějaké lokální události (případ Šluknovska).

Vliv sociálního postavení

Dle našich výsledků pohlaví respondenta, jeho věk, ekonomická aktivita či ekonomické postavení žádnou statisticky významnou roli ve vysvětlení pocitu bezpečí nehrají. Ženy sice obvykle vykazují vyšší míru obav (srov. Krulichová, Buriánek et al., 2020), v těchto výzkumech jde ovšem o pocit ohrožení večer na ulici. V případě vzdělání byl sice prokázán určitý statistický vztah, ale jen na 5 % hladině významnosti – poněkud častěji uvádějí nižší úroveň bezpečnosti lidé se základním vzděláním (31 % se necítí příliš bezpečně), zatímco u lidí s vysokoškolským vzděláním je tento podíl nižší (18 %). Obě skupiny ovšem v naprosto stejné míře vyjadřují rozhodný nesouhlas s tím, že by se necítily bezpečně. Jde tedy spíše o latentní obavy o bezpečnost, které ale jen málokdy ústí do obav reálně vyjadřovaných či přiznávaných.

Podobně vyznívá i další ze statisticky významných, leč přece jen slabších vztahů, a sice vztah mezi pocitem nebezpečí a finanční situací rodiny⁸ ($r_s = -0,058$). Lidé, jejichž rodiny jsou na tom finančně dobře, pociťují poněkud méně obav o svoji bezpečnost než rodiny na opačném pólu. Do této skupiny slaběji působících vztahů můžeme zahrnout i ty, které se týkají dalších charakteristik rodin – méně bezpečně se cítí lidé žijící osaměle, bez dětí. To může mít souvislost i s věkem respondentů, která ale sama o sobě také není příliš silná.

K vyššímu pocitu nebezpečí přispívá poměrně silně zkušenost s nezaměstnaností ($r_s = 0,217$). Třetina z těch, kteří takovou zkušenost už mají, se necítí bezpečně, zatímco mezi těmi, kteří dosud nezaměstnanými nikdy nebyli, se takto vyjadřuje čtvrtina. Zajímavé je, že roli hraje pouze samotný fakt nezaměstnanosti, nikoliv ovšem její případné opakování, její intenzita, takže třeba jen jednorázová zkušenost již může indikovat určitou zranitelnost těchto lidí a z ní vyvěrající pocit snížené bezpečnosti.

Souhrnně můžeme interpretovat působení uvedených charakteristik jednotlivce a jejich rodiny jako sice statisticky prokazatelné, leč nikoliv příliš výrazné. Jde spíše o vlivy, které mohou posílit či naopak utlumit pocit ohrožení, avšak nejsou těmi, které by tento pocit zásadním způsobem formovaly. Samozřejmě nelze přehlédnout, že se mohou kumulovat (v naší analýze nevěnujeme specifickou pozornost např. kvalitě bydlení), a komplikovat tak situaci lidí sociálně znevýhodněných a více zranitelných.

Územní diference pocitu nebezpečí

Poněvadž se naše výchozí hypotézy zaměřily na význam regionu ve vazbě na dezorganizaci, resp. celkovou funkčnost území, můžeme konečně přistoupit

⁸ Byla indikována pomocí čtyř proměnných v otázce „Je Vaše domácnost v současné době schopna finančně: uspokojovat základní potřeby všech členů rodiny, obnovovat vybavení domácnosti, spořit, podpořit penězi rodiny Vašich dětí nebo naopak rodičů“. Hodnocení probíhalo na třístupňové škále „1 = ano, 2 = obtížně, 3 = ne“, výsledkem byl index.

k detailnější a pro nás klíčové analýze vlivu prostředí, ve kterém se lidé pohybují. Budeme postupovat od charakteristik širšího prostředí, tj. regionů, k vlivům daným místem bydliště.

Regiony byly ve výzkumu sledovány ve dvojí podobě: jednak to byly tradiční okresy, jednak regiony (obrázek 1), formulované ve strategii rozvoje Ústeckého kraje na základě typové podobnosti⁹. Nutno zdůraznit, že obě vymezení nejsou kompatibilní, tj. regiony zahrnují větší počty okresů, v některých případech se jeden okres rozpadá do více regionů (platí zejména o Děčíně). Vliv obou proměnných na pocit nebezpečí je statisticky významný, u okresů ovšem méně silný (koeficient kontingence $C_n = 0,226$) než u regionů, které jsou založeny na podobnosti mikroregionů ($C_n = 0,367$). Jak vypadá rozložení četností těchto obav ve zmíněných regionech (podle indexu na bázi aritmetického průměru), ukazuje následující graf 2. V kontextu výše zmíněné souvislosti mezi pocitem nebezpečí a vnímaným napětím mezi skupinami nepřekvapí, že napětí je výrazně často zmiňováno v Jádrové oblasti, nejméně pak v Rekreačních oblastech ($C_n = 0,428$). Rekreační oblast se v tomto ohledu od ostatních výrazně odlišuje.

Největší obavy o bezpečnost mají obyvatelé Jádrových oblastí, tj. Ústecka a většiny Děčínska (41 % se zde necítí bezpečně). To je vcelku očekávatelné, neboť zejména na Ústecku jde mimo jiné i o oblast s mimořádně vysokým počtem sociálně vyloučených lokalit. Naproti tomu v rekreačních oblastech je z takových lokalit jediná (Vejprty). V těchto oblastech se bezpečně cítí naprostá většina dotázaných (80 %).

Pouhý počet sociálně vyloučených lokalit ale ještě neznamená automatický nárůst obav o bezpečnost. V Pánevní oblasti se sice nacházejí velmi problematické sociálně vyloučené lokality stejně jako v Jádrové, ale pocit bezpečí je zde o dost vyšší.

Vysoká percepce napětí mezi skupinami obyvatel na Šluknovsku (graf 2) zřejmě navazuje na události roku 2011, kdy zde došlo k určitým protestním akcím, které si vyžádaly i silnou policejní asistenci (Snítal, 2011). Předcházel jim mimo jiné meziroční nárůst kriminality o 17 %, přitom náklady na mimořádné nasazení tří tisícovek policistů v průběhu několika „horkých“ měsíců činily dle policejních zdrojů zhruba 70 miliónů Kč (Deník.cz, 2012). Výrazný podíl napětí ovšem pozorujeme i v oblasti Jádra, kde se uplatňují i další okolnosti formující pocit nebezpečí.

⁹ Regiony jsou složeny z následujících spádových oblastí:

Jádrová oblast: Ústí + Děčín (bez části Šluknovska a rekreačních oblastí)

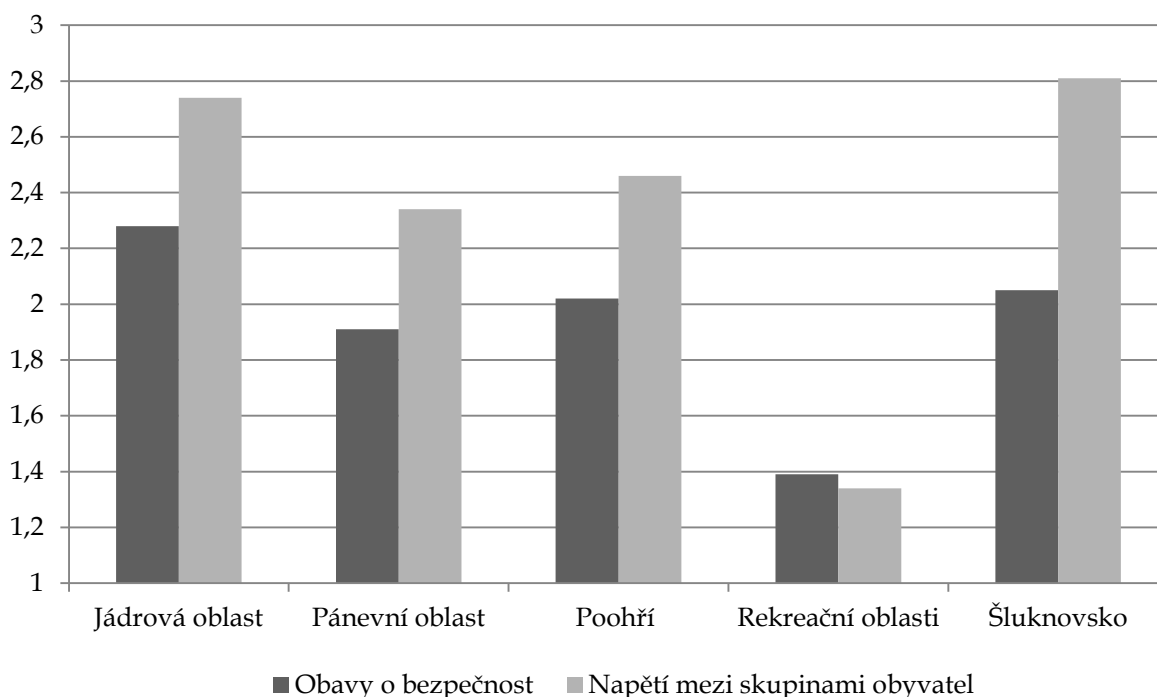
Pánevní oblast: Bílina + Chomutov + Kadaň + Litvínov + Most + Teplice

Poohří: Louny + Podbořany + Žatec + Litoměřice + Lovosice + Roudnice

Rekreační oblasti: část Děčínska + část Chomutovska + část Mostecka + část Teplicka

Šluknovsko: část Děčínska (Varnsdorf, Rumburk)

Graf 2. Pociť nebezpečí a vnímané napětí mezi skupinami obyvatel podle regionů

Pozn.: Index, 4= rozhodný souhlas

Zdroj: Výzkum Rozvojový potenciál Ústeckého kraje

K výrazným faktorům ovlivňujícím zmíněné vnímání bezpečnosti patří také *velikost místa bydliště*. Může sloužit i jako kontrola efektu urbanizace, která ovlivňuje kriminalitu. Vliv velikosti bydliště je dokonce ještě o trochu větší, než vliv regionů ($r_s = 0,383$). Největší podíl těch, kteří se necítí příliš bezpečně, nacházíme v okresních městech (54 %, zatímco bezpečně se zde cítí jen čtvrtina). Je to pochopitelné, neboť sociálně vyloučené lokality se obvykle koncentrují ve větších sídlech. Pociť bezpečí je nejvyšší u obyvatel v malých obcích do 2000 obyvatel, kde uvedené lokality prakticky nenalezneme.

Pro doplnění obrazu regionální diferenciace můžeme využít dotaz na výskyt rizikové oblasti, ve které není dobré se zdržovat, ve které mají lidé obavy o své bezpečí. Jejich existenci uvedlo 27 % z těch, kteří se necítí příliš bezpečně, naopak jen 4 % těch, kteří se rozhodně cítí bezpečně ($r_s = 0,261$). Považujeme za důležité, že nejvíce na tyto oblasti upozorňovali dotázaní nejen v Pánevnické oblasti (22 %), kde je vyloučených lokalit dle statistik nejvíce, ale hlavně v Jádrové oblasti (25 %), kde jich je sice jen třetina počtu oproti Pánevnické oblasti, kde se ale vyskytuje největší koncentrace v nich žijících obyvatel. Z toho lze odvodit, že pokud je sociálně vyloučených lokalit sice více, ale méně lidnatých, nevzbuzují takové obavy jako lokality, kterých je sice méně, leč jsou početnější (typické jsou respondenty často uváděné lokality Předlice či Mojžíř v Ústí nad Labem nebo mostecký Chánov či litvínovský Janov).

Deklarovaný pocit nebezpečí souvisí se stabilitou v místě bydliště a ovlivňuje úvahy o případném odstěhování se jinam ($r_s = -0,153$), i když v tomto případě jde spíše o důsledek obav než o jejich příčinu. Proto ji nezapojíme do regresní analýzy. Za pozornost ovšem stojí, že ti, kteří se necítí příliš bezpečně, častěji uvažují či uvažovali o odstěhování se (33 %) než ti, kteří se cítí bezpečně (17 %). Důvodem takových úvah jsou zejména pověst místa bydliště, životní prostředí v místě bydliště a špatné životní podmínky. I ostatní důvody možného odstěhování (zaměstnání s odpovídajícím finančním ohodnocením a kvalifikací a lepší kulturní a sportovní možnosti) hrají významnější roli u těch, kteří se necítí příliš bezpečně.

Hlavní prediktory pocitu nebezpečí

Abychom dosáhli hlubší explanace pocitu nebezpečí, využijeme metodu logistické regrese. Pro zjištění šancí (pojem užíváme ve shodě s jeho definicí Řehákovou [Řeháková, 2000, s. 477]) na výskyt obav pramenících z vnímání bezpečnostní situace byly konstruovány tři modely zahrnující postupně většinu z výše zmíněných proměnných. Šlo nejprve o blok proměnných sociálního postavení s akcentem na potenciální problémy plynoucí z nezaměstnanosti (buť zažité jenom jednorázově) nebo horší finanční situace domácnosti, a dále pak o proměnné reprezentují velikost obce a region. Třetí skupinu proměnných tvoří ty, které reprezentují vnímanou dezorganizaci prostředí.

V prvním modelu (tabulka 4) se víceméně potvrzují výsledky výchozí deskriptivní analýzy. Při kontrole vlivu dalších proměnných se sice objeví vliv pohlaví, když ženy se ve větší míře necítí bezpečně, jenomže ten v dalších modelech opět oslabí. Po zapojení charakteristik regionu a místa bydliště se síla modelu (2) příliš nezlepší: pocit nedostatku bezpečí mají v tomto kontextu častěji obyvatelé větších obcí. Protože jsme jako referenční kategorii zvolili Jádru, platí, že všude jinde je pocit bezpečí spíše vyšší (což je zajímavé v případě Pánevnické oblasti, kde se vyskytuje také dost vyloučených lokalit). Jako prediktor se začíná uplatňovat i ekonomická deprivace domácnosti.

Explanací potenciál se zvýšil (z 6 na 16 % vysvětlené variance podle Nagelkerkeho R^2) až v Modelu 3 po zapojení proměnných vyjadřujících vnímání dezorganizace. Přidali jsme je najednou, protože z exploračních analýz vždy vycházel efekt deklarovaného napětí jako klíčový. V tomto modelu již pohlaví ztrácí vliv, důležitá již není ani velikostní kategorie obce. Mírně se omezuje vliv regionu, na stejné úrovni setrvává vliv horší finanční situace (u kterého platí, že co do efektu není většího rozdílu mezi mírnější a silnější ekonomickou deprivací). Pocit nebezpečí se stupňuje tam, kde respondent uvádí výskyt rizikových míst v obci. V lokalitách, kde lidé pociťují napětí mezi skupinami, je šance na výskyt pocitu nebezpečí dokonce čtyřnásobně vyšší. S určitým zjednodušením lze říci, že u rizikové oblasti dále navyšuje efekt právě ono napětí (koeficient pořadové korelace mezi těmito dvěma

proměnnými je ovšem dosti vysoký = 0,49)¹⁰. Souběh obou faktorů tudíž zlepšil explanační sílu modelu.

Tabulka 4. Logitové modely pro proměnnou „Necítím se zde příliš bezpečně“

	Model 1	Model 2	Model 3
Ženy	1,673***	1,380*	1,023
Věk	1,033	1,038	1,059
Vzdělání - vyšší	0,989	0,966	0,901
Nezaměstnaný nejméně jednou Bez finančních problémů (ref.)	1,084	1,091	1,081
<i>menší finanční problémy</i>	1,317	1,500*	1,717**
<i>větší finanční problémy</i>	1,292	1,471*	1,572*
Větší obce		1,611**	0,934
Region: Jádru (ref.)			
<i>Pánevni</i>		0,587**	0,619**
<i>Poohří</i>		0,552**	0,555**
<i>Rekreační</i>		0,479**	0,703
<i>Šluknovsko</i>		0,373**	0,382**
Absence rizikových míst			0,650*
Napětí mezi skupinami			4,106***
Konstanta	0,212***	0,251	0,234
N	1238	1238	1237
Nagelkerke R2	0,024	0,062	0,162

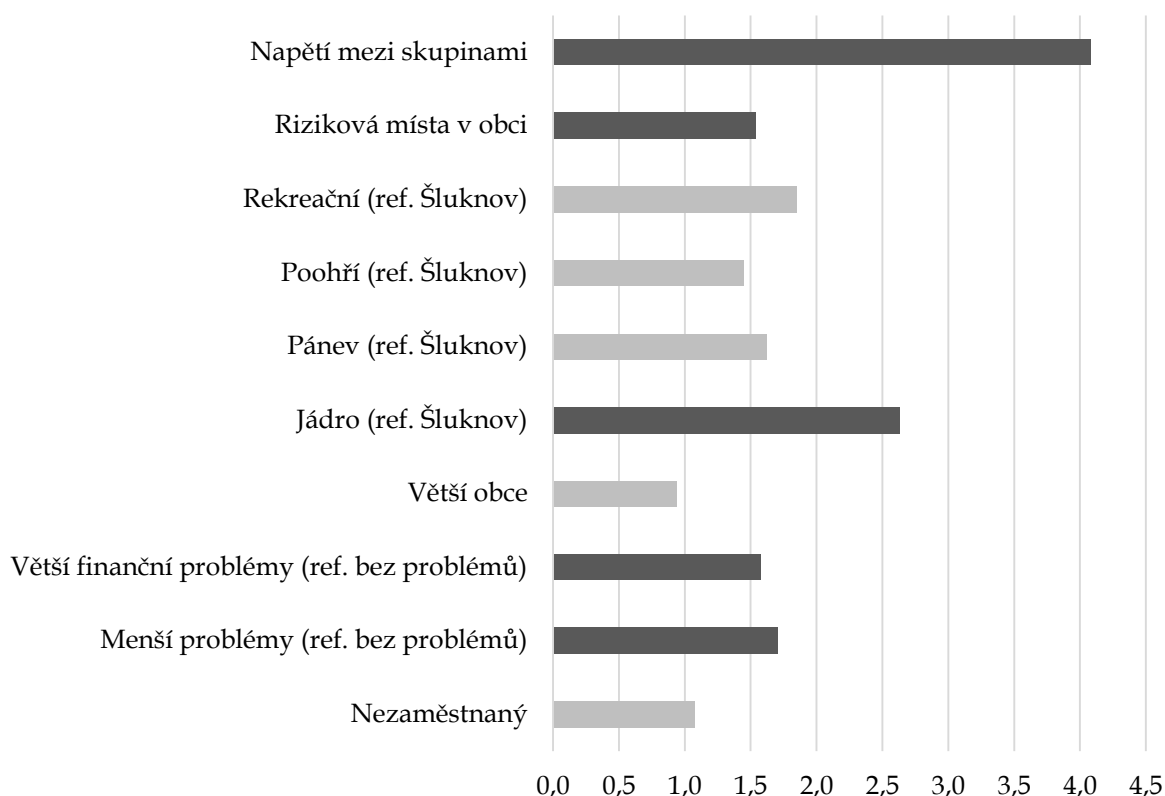
Pozn.: Prezentovány regresní koeficienty OR (odds ratio). Původně čtyřstupňová škála vzdělání překódována na dvoustupňovou: základní + vyučen vs. střední s maturitou + vysokoškolské. Finanční situace: index ze 4 položek (schopnost uspokojovat základní životní potřeby, obnovovat vybavení domácnosti, spořit, podporovat finančně členy rodiny – viz pozn. 7) byl transformovaný do tří kategorií. Větší obce jsou ty s rozšířenou působností a okresní města. U proměnné Napětí mezi skupinami byla původně čtyřstupňová škála souhlasu (rozhodně ano – rozhodně ne) překódována na binární.

*p < 0.05, **p < 0.01, ***p < 0.001

Abychom výsledky analýzy zřehlednili, uvádíme je v grafickém vyjádření (graf 3), v němž pouze měníme způsob kódování některých proměnných v modelu. Aby lépe vynikla specifická oblast Jádru, volíme jako referenční kategorii pro jednotlivé regiony Šluknovsko. Proměnnou zjišťující výskyt rizikových míst v obci převracíme tak, aby názor na jejich existenci zvyšoval šanci na deklaraci pocitu nebezpečí na straně respondentů. Protože model zachovává všechny ostatní proměnné v roli kontrolovaných faktorů (pohlaví, věk, vzdělání), nemění se ani podíl vysvětlené variance (16 %).

¹⁰ Uvědomujeme si, že při zařazování dalších položek měřících postoje vzniká problém multikolinearity, soudíme však, že chápání percepce napětí jako prediktoru pocitu nebezpečí dává smysl.

Graf 3. Výsledky logistické regrese – poměry šancí pro výskyt pocitu nebezpečí

Pozn.: Nesignifikantní efekty označeny světlou barvou. Kontrolní proměnné v modelu: pohlaví, věk, vzdělání.

Diskuze: Dezorganizace, nebo napětí?

Pokud jde o jednotlivá zjištění našeho výzkumu, výsledky jsou srovnatelné s údaji Holase a kol. (2016). Oblast Chomutovska se i v rámci kraje jeví jako poměrně riziková a vykazuje nižší zastoupení pocitu bezpečí. Námí pouze naznačený vliv pohlaví na pocit bezpečí je jinými zdroji potvrzován opakovaně (Holaseův výzkum regionů uvádí Cramerovo $V = 0,25$), naposledy viz (Kruřichová, Buriánek et al., 2020). Nicméně naše otázka cílila na obecnější pocit nebezpečí bez odkazu na pohyb po ulici večer. Týmu J. Holase vycházela slabá korelace s věkem, vzdělání mělo dílčí vliv na obavy z kriminality, ale nikoli na pocit bezpečí. Osobní viktimizace působí tam, kde je vyšší riziko expozice zločinu, což platí přinejmenším pro Chomutov, ale jde o obecnější trend (Holase et al., 2016). Ve složitějších analýzách (Holase et al., 2016, s. 92) se ovšem silným prediktorem pocitu bezpečí stává rovněž vnímaná dezorganizace (a další znaky narušení pořádku).

Ukazuje se, že samotná existence vyloučených lokalit sama o sobě plně nevysvětluje vyšší obavy o bezpečnost, i když region Jádra takové oblasti zahrnuje a

koncentrace jejich obyvatel zde dosahuje vyšší hladiny. Obavy se naplňují až tehdy, jsou-li v obci vnímána některá místa jako riziková a jsou-li tyto lokality¹¹ zároveň zdrojem napětí mezi skupinami obyvatel. V tom lze spatřovat určitý prostor pro intervence – i tam, kde vyloučené lokality existují, lze obavy o bezpečnost snižovat tím, že budeme snižovat napětí mezi skupinami obyvatel. V úvahu přicházejí různé intervenční nástroje (většinou mimo rámec represivních úvah) – akce prezentující vzájemnou kulturu, akce pro děti, nízkoprahové aktivity atd. Jádrem problému tedy neleží v samotných lokalitách, ale v tom, co mohou (ale nemusejí!) produkovat, totiž sociální napětí.

I když jsou naše analytické možnosti omezené z hlediska počtu použitelných indikátorů, umožňuje nám to odkázat na v úvodu zmiňované variace teorie necivilizovanosti (Sampson & Raudenbush, 2004; Ferretti, Pozza & Coluccia, 2019), která předpokládá, že existuje vztah mezi stavem prostředí, viktimizací a obavami z kriminality. Vyloučené lokality (ale i jejich širší okolí) nenabízejí zrovna idylický obrázek, přitom i jen dílčí míra aktéry zaznamenaného veřejného nepořádku signalizuje narušení fungování sociální kontroly, jakkoli může jít jenom o drobné porušení norem komunity. Může jít o necivilizovanost fyzickou (odpadky, volně pobíhající psi, opuštěné budovy nebo auta) a sociální (problematičtí sousedé, děti bez dozoru, hluk, opilci), příznaků však může být mnohem více (graffiti, špína a odpadky, žebráci, drogoví dealeri – srov. Skogan, 1986; Ferraro, 1995; Farrall, Jackson & Gray, 2009). Tento faktor vystupuje jako silný prediktor pocitu bezpečí i v českém prostředí, potíž ovšem tkví v tom, že v našem výzkumu nebyla takto obsáhlá baterie zařazena. Proto nemůžeme vyloučit, že indikátor napětí mezi skupinami může některé z výše uvedených složek zastupovat v tom smyslu, že zesiluje efekt existence rizikové oblasti v lokalitě, že implicitně připouští jistou iradiaci negativních jevů mimo vlastní lokalitu. Třeba v souvislosti s pocitem, že není síly, která by dokázala problematický stav změnit.

Naše zjištění ovšem otevírá další možný směr výkladu ve spojení s teorií *strainu* (Agnew, 2006), která nese napětí (ve smyslu tenze) ve svém názvu. Ta sice rovněž využívá princip prožívané tenze k tomu, aby vyložila sklon jedince k deviantnímu chování, na druhé straně však chápe *strain* natolik obecně, aby pod něj bylo možno začlenit i napětí plynoucí ze zjitřených vztahů v komunitě. Pokud by vedlo k delikventnímu jednání, zvýšilo by stupeň dezorganizace, a tak by se mohlo zprostředkovaně promítnout i do pocitu bezpečí. Vztah by ale mohl být i přímý: pokud platí, že zážitek strachu ovlivňuje pocit bezpečí (Buriánek, 2011), mohl by stejným způsobem fungovat i prožívaný pocit napětí. Předpokládejme přitom, že nejde o pouhý mentální stav, ale o zkušenosti z událostí (Hough, 2004; Farrall et al., 2009). Hypotézu o významu meziskupinového (a pravděpodobně zčásti inter-

¹¹ I s ohledem na korelaci mezi oběma proměnnými je pravděpodobné, že za riziková místa jsou považována ta, kde může ve větší míře vznikat napětí (což zřejmě souvisí i s fenoménem sociální exkluze), na druhé straně za riziková mohou být považována i nákupní centra, neosvětlené prostory, parky, apod.

etnického) napětí by ovšem bylo zapotřebí zkoumat za pomoci mnohem komplexnější a spolehlivější indikace jak pocitu bezpečí (Moravcová, 2014a), tak vnímaného napětí. Nelze zapomínat na okolnost, že v rámci kraje sice může fungovat jistá interakce mezi výskytem rizikových lokalit, počtem jejich obyvatel a vnímáním sociálního napětí, která však jinde nemusí hrát větší roli.

Závěr

Obavy o bezpečnost uváděné obyvateli Ústeckého kraje kopírují zhruba rozdíly mezi regiony z hlediska podílu obyvatel v sociálně vyloučených lokalitách. Vyšší míra pocitu nebezpečí byla zjištěna v regionu Jádra (s centry Ústí nad Labem a Děčín), na druhé straně situace v Poohří naznačuje jistý nepoměr mezi pocitem nebezpečí a podílem občanů ve vyloučených lokalitách. Pocit bezpečí i fenomény sociální exkluze se pochopitelně propojují s mírou urbanizace a s koncentrací sociálních problémů. Přitom není důležitý ani tak samotný výskyt vyloučených lokalit, jako spíše jejich velikost a počet obyvatel v nich žijících. Pokud se na daném území nachází vyloučených lokalit sice více, ale méně lidnatých, nevzbuzují takové obavy jako lokality, kterých je sice méně, leč s větším počtem v nich žijících obyvatel (již zmíněné lokality jako Předlice, Chánov či Janov). Výzkum sice nemohl analyticky oddělit přítomnost vyloučených lokalit od celkové profilace regionů, prokázal ovšem význam situace, kdy jsou některé lokality v okolí vnímány respondenty jako riziková místa.

Nejde tudíž o jednoduchý efekt počtu nebo podílu obyvatel žijících ve vyloučených lokalitách. Zřejmě důležitější je to, jaké vztahy mají obyvatelé těchto lokalit se svým sociálním okolím a zda lidé vnímají případné napětí mezi některými sociálními skupinami (příznačná je v tomto ohledu situace na Šluknovsku). Může to platit pro všechny aktéry (nikoliv nutně bipolárně!), když řadoví občané se mohou obávat obyvatel ve vyloučených lokalitách, a ti se zase bojí okolní „majority“.

Taková situace samozřejmě přináší kromě sociálních i politické dopady, vyjádřené na obou stranách často jistým populismem, hledáním „jednoduchých“ řešení včetně nejrůznějších restrikcí a externích kontrolních mechanismů (na pokušení nulové tolerance a „morálního autoritářství“ upozorňuje již Crawford, 1998), které ovšem nemohou suplovat roli běžné sociální kontroly, normativního konsenzu a otevřené komunikace. Jestliže přinejmenším v některých částech ČR působí poměrně těsný vztah mezi pocitem bezpečí a vnímaným meziskupinovým napětím, stálo by za pokus tento vztah intenzivněji zkoumat. Zvyšování pocitu bezpečí tak může – přinejmenším v rámci námi zkoumané oblasti – vystupovat jako nástroj i cíl zároveň.

PAVEL KUCHAR je vedoucím katedry sociální práce na FSE UJEP, garantem oboru a také proděkanem pro vnější vztahy. Je docentem sociologie a dlouhá léta působil na FSV UK. Věnuje se sociologii práce a vzdělání a otázkám trhu práce a rozvoje lidských zdrojů. V těchto oblastech se podílel na řadě národních i mezinárodních výzkumů. Vydal monografii *Trh práce* (2007) a je autorem desítek odborných článků.

JIŘÍ BURIÁNEK je docentem na katedře sociologie FF UK Praha, kde se věnuje výuce metodologie a kriminologie. Působí také na katedře sociální práce FSE UJEP. Kromě výzkumu pocitu bezpečí se věnuje problematice domácího násilí a delikvence mládeže. Pravidelně publikuje do odborných periodik a je spoluautorem učebnic kriminologie a řady kolektivních monografií, např. *Delikvence mládeže* (2015), *Abused, Battered, or Stalked: Intimate Violence Gendered* (2015) nebo *Obavy ze zločinu: mýty a realita* (2020).

Literatura

Agnew, R. (2006). *Pressured into crime: An overview of general strain theory*. Los Angeles, CA: Roxbury.

Amerio, P. & Roccatò, M. (2007). Psychological reactions to crime in Italy: 2002-2004. *Journal of Community Psychology* 5: 919-937.

Boers, K. (2003). *Crime, fear of crime and the operation of crime control in the light of victim surveys and other empirical studies*. Paper presented at 22nd Criminological Research Conference (PC-CRC), Strasbourg.

Brunton-Smith, I. & Jackson, J. (2012). Urban fear and its roots in place. In: V. Ceccato (ed.), *Urban fabric of Crime and Fear* (pp. 55-82). New York: Springer.

Buriánek, J. (1994). Názory občanů na kriminologické aspekty prostředí v Praze. *Sociologický časopis*, 30(2), 201-214.

Buriánek, J. (2007). *Reflexe managementu bezpečnostních rizik: aktuální otázky*. Zpráva ze sociologického výzkumu. Praha: MV ČR.

Buriánek, J. (2011). Pocit bezpečí u občanů: trendy a diferenciacie. In: K. Večerka (ed.), *Propojení teorie a praxe při studiu sociálních deviací* (pp. 153-163). Praha, MČSS.

Crawford, A. (1998). Community safety and the quest for security: Holding back the dynamics of social exclusion. *Policy Studies*, 19(3-4), 237-253.
<https://doi.org/10.1080/01442879808423759>.

- Čada, K. (ed.) (2015). *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. Praha: GAC. Dostupné (18. 5. 2020) z: https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_gac.pdf.
- Deník.cz (2012). Loňské nepokoje na Šluknovsku vyšly daňové poplatníky pěkně draho. *Deník.cz* (online). Dostupné (18. 5. 2020) z: <https://www.denik.cz/ustecky-kraj/71-milionu-ucet-za-zasahy-policie-na-sluknovsku-20120925-45fr.html>.
- Farrall, S., Jackson, J. & Gray, E. (2009). *Social order and the fear of crime in contemporary times*. New York: Oxford University Press.
- Ferraro, K. F. (1995). *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk*. Albany: State University of New York Press.
- Ferretti, F., Pozza, A. & Coluccia, A. (2019). Urban safety: A re-reading of the sense of unsafety through individual and ecological dimensions. *European Journal of Criminology*, 16 (2), 188-209.
- Gray, E., Jackson, J. & Farrall, S. (2008). Reassessing the fear of crime. *European Journal of Criminology*, 5(3), 363-380.
- Holas, J., Krulichová, E., Háková, L. & Scheinost, M. (2016). *Regionální kriminalita a její odraz v kvalitě života obyvatel*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Hough, M. (2004). Worry about crime: mental events or mental states?. *International Journal of Social Research Methodology*, 7(2), 173-176.
- Chiricos, T., Hogan, M. & Gertz, M. (1997). Racial composition of neighborhood and fear of crime. *Criminology*, 35, 107-131.
- Jackson, J. (2009). A psychological perspective on vulnerability in the fear of crime. *Psychology and Crime*, 15(4), 1-25.
- Jíchová, J. & Temelová, J. (2012). Kriminalita a riziková místa centrálního a vnitřního města: sonda do názorů obyvatel vybraných pražských čtvrtí. In J. Temelová, J., L. Pospíšilová, M. Ouředníček (eds). *Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života* (pp. 46-76). Plzeň: Aleš Čeněk.
- Krulichová, E. (2017). *Pocit bezpečí a obavy z kriminality v České republice*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky.
- Krulichová, E. (2018). Life satisfaction and happiness: discussing the impact of fear of crime and victimization. *AUC Philosophica et Historica* 2/2018, *Studia Sociologica – Studies on Criminology* 2, 23-37.

Krulichová, E., Buriánek, J. (eds.) (2020). *Obavy ze zločinu: mýty a realita*. Praha: Karolinum.

Moravcová, E. (2014a). Indikátory obav z kriminality v českých sociálněvědních výzkumech. *Data a Výzkum*, 8(2), 21-141.
<http://dx.doi.org/10.13060/23362391.2014.127.2.156>

Moravcová, E. (2014b). Teorie sociální dezorganizace a její význam pro výzkum prostorové podmíněnosti kriminality. *Sociologie*, 46(5), 534-553.

Nemeškal, J. & Jíchová, J. (2018). Prostorový vzorec kriminality v Česku. *Demografie*, 60(2), 124-139

Novák V. & Koutský J. (2015). Typologie území Ústeckého kraje. UJEP Ústí nad Labem. Dostupné (18. 5. 2020) z: http://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1697212

Novák, J. & Temelová, J. (2011). Studie dostupnosti krizového a nájemního bydlení pro nízkopříjmové skupiny obyvatel v obcích Šluknov, Rumburk, Varnsdorf a Krásná Lípa. Praha: Urbánní a regionální laboratoř. Dostupné (18. 5. 2020) na: https://www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/Sluknovsko_dostupnost-bydleni_2011.pdf.

Sampson, R. J. & Groves, W. B. (1989). Community Structure and Crime: Testing Social-Disorganization Theory. *American Journal of Sociology*, 94(4), 774-802.
<https://doi.org/10.1086/229068>

Sampson, R. & Raudenbusch, S. (2004). Seeing disorder: Neighborhood stigma and the social construction of „broken windows“. *Social Psychology Quarterly*, 67(4), 319-342.
<https://doi.org/10.1177/019027250406700401>

Sessar, K. (2001). Společnost v období transformace a strach z kriminality. *Sociologický časopis*, 37(1), 7-22.

Skogan, W. G. (1986). Fear of crime and neighborhood change. *Crime and Justice*, 8, 203-229. <https://doi.org/10.1086/449123>

Snítíl, L. (2011). Zdivočelý sever: Hrozí rasismus? *Děčínský deník (online)*. Dostupné (18. 5. 2020) na: https://decinsky.denik.cz/zpravy_region/zdivocely-sever-hrozi-rasismus20110823.html.

Strategie rozvoje Ústeckého kraje do roku 2027 (2016). *Ústecký kraj (online)*. Dostupné (18. 5. 2020) z: <http://www.kr-ustecky.cz/strategie-rozvoje-usteckeho-kraje-do-roku-2027/ds-100053>.

Řeháková, B. (2000). Nebojte se logistické regrese. *Sociologický časopis*, 36(4), 475-492.

Temelová, J., Čermák, D. & Jíchová, J. (2012). Kriminalita a vnímání bezpečnosti v pražských čtvrtích. In M. Ouředníček & J. Temelová (eds.), *Sociální proměny pražských čtvrtí* (pp. 47-67). Praha: Academia.

Temelová, J., Novák, J. & Jíchová, J. (2016): Safe life in the suburbs? Crime and perceptions of safety in new residential developments in Prague's hinterland, Czech Republic. *European urban and regional studies*, 23(4), 677-696.

Tuček, M. (2017). *Veřejnost o svých obavách a bezpečnostních rizicích pro Českou republiku - prosinec 2017*. Praha: CVVM.

Příloha 1

Charakteristiky výběrového souboru (%)

Věková struktura: 20 - 30 let	20
31 - 40 let	21
41 - 50 let	23
51 - 60 let	18
61 - 70 let	18
Pohlaví: Muži	50
Ženy	50
Vzdělání: Základní	20
Vyučení, nižší střední	38
Střední s maturitou	31
Vyšší odborné, vysokoškolské	11
Ekonomická aktivita: Aktivní (zaměstnanci, soukromí podnikatelé, nezaměstnaní, lidé na mateřské či rodičovské dovolené)	76
Neaktivní (důchodci, studenti, ostatní)	24
Ekonomické postavení:	
Řídící pracovník, učitel, lékař, podnikatel se zaměstnanci	13
Střední technický, zdravotnický apod. pracovník, vychovatel, úředník	26
Živnostník, podnikatel bez zaměstnanců	7
Manuálně pracující v obchodě, ve službách (např. prodavač)	25
Kvalifikovaný dělník	18
Nekvalifikovaný dělník	11
Sociálně ekonomický status:	
Nejvyšší status	13
Nižší vyšší status	27
Vyšší nižší status	44
Nejnižší status	16
Region:	
Jádrová oblast	20
Pánevní oblast	39
Poohří	23
Rekreační oblasti	12
Šluknovsko	6